

HAENTJE DIKKOP

63 NEDERLANDSTALIGE LIEDEREN UIT HET
THYSIUSHANDSCHRIFT

moderne editie met muziek en tekst: Tom Van Eygen

63 Nederlandstalige liederen uit het Thysiushandschrift

Meer dan vijftientig jaar na de eerste uitgave van “Twaalf Vlaamse liederen uit het Thysiushandschrift” door de Belgische Luitacademie is het tijd voor een nieuwe uitgave. Ondertussen werd in 2009 het volledige Luitboek van Thysius in een prachtige facsimile-editie uitgegeven door de Nederlandse Luitvereniging en de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis. Het Luitboek van Thysius moet zowat het grootste bewaard gebleven manuscript met luitmuziek zijn. Theoloog en predikant Adriaen Joriszoon Smout (1578/79-1646) begon eraan werken tijdens zijn studies aan de universiteit van Leiden van 1595 tot 1600. Hij bleef er zijn hele leven muziek aan toevoegen. Na zijn dood kwam het manuscript terecht in de verzameling van Johan Thijs (1622-1653), vandaar de naam “Luitboek van Thysius”. Smout gebruikte uitzonderlijk de zevenlijnige Franse tabulatuur¹, wat tot verwarring kan leiden als men de zeslijnige tabulatuur gewoon is.

Deze uitgave bevat 63 Nederlandstalige, wereldlijke liederen en probeert een lacune op te vullen in de uitvoeringspraktijk van deze liederen en begeleidingen. De luittabulatuur werd geredigeerd naar de meer gebruikelijke zes lijnen en waar mogelijk voorzien van een Nederlandse tekst die bij Thysius ontbreekt. Het was een wijdverspreide gewoonte om op bekende melodieën nieuwe teksten te zetten, vaak in een context van reformatie en contrareformatie. Deze contrafacten werden soms bekender dan de oorspronkelijke tekst². In deze uitgave wordt getracht terug te gaan tot de oorspronkelijke tekst van de titel. Na vierhonderd jaar kan de luitist eindelijk een zangstem of zichzelf al zingende begeleiden. De melodie kan uiteraard ook op een eenstemmig instrument gespeeld worden. Van elk lied waarbij een passende tekst gevonden werd, is telkens de eerste strofe onder de muziek gezet. De overige strofes staan dan achter het stuk. Bij het vermelden van concordanties ligt de nadruk op de luitliteratuur. Sommige liederen zijn in het oorspronkelijke handschrift in verschillende toonaarden weergegeven, waarschijnlijk eerder om de muzikanten de kans te geven een voor hen passende toonaard te gebruiken, dan om op hoger of lager gestemde sopraan-, alt-, tenor- of basluiten samengespeeld te worden.

Veel speel- en zingplezier,

Tom Van Eygen

¹ Het enige andere bekende voorbeeld met zevenlijnige tabulatuur komt voor in de “Recherches de plusieurs singularités” van Jacques Cellier (F-Pn Ms.Français 9152) uit het midden van de jaren 1580. In een hoofdstuk over muziekinstrumenten en muzieknotatie wordt op f.162r. een heel merkwaardig voorbeeld gegeven van Franse luittabulatuur op zeven lijnen. In dit voorbeeld immers staan de letters niet zoals gewoonlijk boven of op het lijntje, maar er onder.

² Een van de bekendste voorbeelden van een contrafact is Johann Sebastian Bach's koraal “O Welt, Ich muss dich lassen” dat gebaseerd is op “Innsbruck, ich muss dich lassen”, een afscheidslied van Heinrich Isaac.

f 't Haentje dikkop van de Maze,
Lest estiert na 's Gravezangt,
Huilebalk in Amsterlangt
Schelde, ben ik dan dwaeze
Stoknar in het Hanevelt,
Dat myn poortklok niet en gelt?
Durf ik kraeyen op een *g* Keuninck
Op den Haen, die zit in top,
Mit een kroontje op zen kop,
In zyn groote Haneweuning;

f *Adriaen Smout predikant te Amsterdam in den jaere
1613 by besluit der Heeren Staeten van Holland nae 's
Gravezande gebannen of verzonden...*

g *Smout predikte op eenen biddag in de nieuwe Kerk te
Amsterdam, daer hy tegen den Koning van Vrankryk
over den oorlog tegen de Gereformeerden in Vrankryk
hevig uitvoer...*

Bovenstaande passage komt uit de achtste strofe van het hekeldicht "Rommelpot van 't Hanekot" (*J. van Vondels Hekeldichten, met aentekeningen, Uit 's Dichters mondt opgeschreven, 't Amersfoort By Pieter Brakman. 1707, p.51*). "Haentje dikkop" is de weinig flatterende naam die Adriaen Joriszoon Smout van Joost van den Vondel (1587-1679) kreeg. Smout speelde een hoofdrol in de strijd tussen de Remonstranten en Contra-Remonstranten, een van de vele religieuze conflicten uit die tijd. In 1613 werd hij wegens zijn opruiende preken verbannen naar 's Gravenzande.

Op zekere dag hield Smout een donderpreek tegen de "Koning van Vrankryk" ("kraeyen op een Keuninck"). Hier bedoeld is Lodewijk XIII die in Frankrijk de privileges van de protestanten aan banden legde.

Inhoudsopgave

1. Te Meij als alle die voghelen singhen	p. 1
2. Die Gans die compt wt Sassen	p. 3
3. Boter op de pensen	p. 4
4. Ick weet een bloemken schoon van Coleuren	p. 5
5. Met dat schuijtgen al over dat meertge[n]	p. 6
6. Jan Dirrixz	p. 8
7. Ick brengt mijn naeste ghebuer een dronck	p. 14
8. T'souw een meysken gaen om wijn	p. 16
9a. Lijskens oven is bestoven	p. 18
9b. Brande Lijsken	p. 19
10. In een groot ongheluck	p. 20
11a. Mijn oogskens weenen	p. 22
11b. Pieter Dammisz	p. 24
11c. Schagervoetgen	p. 25
12. Daer is een Leeuwerck doot ghevalle[n]	p. 26
13. Ick clam den boom al op	p. 28
14. Vlaenderlant edel landouwe soet	p. 34
15. Ick lijd int hart pijn onghewoon	p. 36
16. Brand Lommermeer. Compt ghij ghesellekens coene	p. 42
17. Int soetste van de Meije	p. 46
18. Keert u molenaer om/Almande Hier buyten inden houte/Mr David	p. 48
19. Aenhoort mijn geclach o bloeijen[de] Jeucht	p. 50
20. Een Venus Dierken	p. 52
21. Ick claeg u Venus Dieren	p. 56
22. Brande Molenaerken[n]	p. 59

23. Den paltrock die staet	p. 60
24. Vrouwen laet den spiering in	p. 62
25. Het Liedeken van Dousa	p. 63
26. Ick heb die groene strate	p. 64
27. Gailliarde Bedroevet harteken	p. 66
28. U Liefde quelt mij totter doot	p. 68
29. Het wasser te nacht	p. 70
30. Schoon lief ghij sijt prijs waert alleyne/Mr David	p. 72
31. Antwerpen rijck	p. 74
32. Wilhelmus van Nassouwe[n]	p. 76
33. En de bruijt lach op haer bedde	p. 83
34. Allemande Slapen gaen	p. 84
35. Frans een Floris	p. 89
36a. Gailliarde France. Wie sal mijn troetelen	p. 90
36b. Wie sal mij troetelen Supe[riu]s	p. 92
37. Waer sult ghij mij voeren	p. 93
38. Noch weet ick een Casteel/Mr Eman	p. 94
39. Wij lesen in Esdra van den wijn	p. 96
40. Brande Pater	p. 100
41. Wij willen niet meer van Aeltghen singhen	p. 101
42. Soutmen niet moghen een reijsken pissen	p. 102
43. Het reet een Ruijterken	p. 103
44. Het soude een meijnsken melcken	p. 104
45. Aensiet schoon lieff met moede fier/Mr David	p. 105
46. Den lustelijcken Meij	p. 106
47. Gaet hem toe	p. 114
48a. Courante van Hansken	p. 116
48b. Courante	p. 118

49. Die winter is ons v[er]ganghen	p. 120
50. Allemande Bruijnsmedelijn	p. 122
51. Als Susanneke suer siet	p. 125
52. Als ghij compt inden Haghe	p. 128
53. Wanneer ick slaep	p. 130
54. Schoon Jonckheertje	p. 134
55. Allemande Haentgen	p. 139
56. Gerrit van Velsen	p. 140
57. Ghevare hoe staet het met u vlas.a.4	p. 142
58. Het voer een Cuijperken cuijpen	p. 146
59. Lieff wtv[er]koren, lief triumphant/Mr David	p. 148
60. Het was een Engelsch boerken schoenlappen soud' hy doen	p. 152
61. Ick voer al over Rhijn/Mr David	p. 154
62. Schoon lieffken ient weer excellent	p. 156
63. Den tijt is hier	p. 160

2. Die Gans die compt wt Sassen

NL-Lu 1666 (Thysius), f.348v (nr.543)

Er kwam een gans uut Sassen, uut Sassen

kwam die gans. Hij was zoo wel ge- was-

sen, (ge- was- sen) ge was- sen was die gans.

11. Mijn oogskens weenen

NL-Lu 1666 (Thysius), f.347v (nr.540)

Mijn ooch- kens we- nen, mijn hart moet such- ten. Dus moet ic

cla- gen mijn swaer ver- driet. Mijn lief- ste Lie- ve- ken wil van my

vluch- ten. Wist ick waer- om ick en treur- de niet.

Mijn oochkens wenen, mijn hart moet suchten,
Dus moet ic clagen mijn swaer verdriet;
mijn liefste lieveken wil van my vluchten,
wist ick waerom ick en treurde niet.

Wist ick waerom t' was mijn begheren,
dat zy op my dus is ghestoort;
sy gelooft qua tonghen, het mach my wel deren,
die niet en soecken dan discoort.

Ick bemin haer seere en sy my mede,
ter werelt en wasser noyt liever paer,
wy en hadden noyt twist, maer altijd vrede;
och, bitter scheyden, ghy valt mij swaer!

In vremde Landen moet ick gaen reysen,
met grote droefheyt dolen altijd;
sult ghy schoon lief, daer niet eens om peynsen,
dat gy daer af die oorsaek zijt.

Reale mondeken, wilt ghy my verlaten,
so moet verdwijnen mijns hartsen bloet,
wilt ghy v lieveken niet comen te baten,
Noyt meerder droefheyt en tegenspoet.

Had ick die Appel van roder Goude
Die Paris Venus schonc voor een present
Ick schonckse mijn Lieueken die schoonste vrouwe,
Die daer oyt was onder t'shemels tent.

Bedroeft mach ick wel zijn van sinnen
Beclaghen mach ick wel mijn misval,
Die ick met mijnder harten beminnen
Dat daer een ander by rusten sal.

Hoe sullen mijn oochskens dat anschouwen
Wat groter droefheit sal mijn hart ontfaen
Als daer een ander mijn lief sal trouwen,
En met haer wt vermaeyen ghaen.

Hoe can zy my nu dus vergeten,
Daer wy malcanderen so hebben geeert
Ic mach wel seggen dat vrouwen gedachten
Wanckelbaer zijn, en haest verkeert.

Mocht ick v Lieueken noch seluer eens spreken,
Dat ghy mocht hooren mijn clagen groot,
Mijn ioncharteken sal moeten breecken
Dat ghy v lieueken dit lijden aendoet.

Ick bidt v Lieueken met smeeckender tranen,
V oochskens wilt doch op my slaen
Den douw der liefden laet op my dalen,
Ick sal mijn beteren Lief heb ick misdaen.

Nu is mijn arbeyt doch al verlooren
Mijn singhen, mijn springhen nacht ende dach,
Sy heeft een ander lief wtvercoren,
Daer ick my luttel op hadde ghewacht.

Op hoope moet ick nv ghaen leuen
Ick ben eylaes een onwaert gast,
Al was my dit van te vooren gheschreuen
Ic betroude haer wordeken veel te vast.

Adieu Princesse wtuercooren,
Adieu die schoonste die liefste mijn
Het is my een droeuich ding om te hooren
Dat wy twe ghescheyden moeten zijn.

18.Keert u molenae om

NL-Lu 1666 (Thysius), f.342v (nr.531)

1)

Te Haer-lem in den hou- te keert u mo- le- naer om daer

5

2)

woont een meis- ken stou- te. Om en om en we- der- om

keert u mo- le- naer om.

1) "Keert u molenae om" is het refrein van "Te Haerlem in den houte". Cfr. nr.871 ("Almande Hier buyten inden houte/Mr David). Nrs.531 en 871 zijn vrijwel identiek.

2) In het originele handschrift staat er een "c" op de vierde koor.

Te Haerlem in den Houte -
 keert de molenaer om -
 daer woont een meysken stoute.
 Om en om en wederom,
 en keert de molenaer om; poffa!

Dat hoorden een der knapen -
 keert de molenaer om -
 die woud by 't meysken slapen.
 Om en om en wederom,
 en keert de molenaer om; poffa!

'Dat mijn moeder dat wiste -
 keert de molenaer om -
 sy sloot my in een kiste'.
 Om en om en wederom,
 en keert de molenaer om; poffa!

'Men sal uw moeder schencken wijn -
 keert de molenaer om -
 sy sal soo wel te vrede sijn.' -
 Om en om en wederom,
 en keert de molenaer om; poffa!

"Poffa" zou een klankimitatie kunnen zijn, verwijzend naar het werkwoord "poffen", met een dooie slag op de grond doen neerkomen, "zooals nog gebeurt aan het einde van een kinderdans-couplet of ook telrijm, waarbij de kinderen gezamenlijk neervallen of gaan neerhurken" (*Florimond van Duyse, Het oude Nederlandsche lied. Deel 2, 1905, p.1004*).

59. Lieff wtv[er]koren, lieff triumphant Mr David

NL-Lu 1666 (Thysius), f.344r (nr.534)

The first system of the musical score consists of five measures. The vocal line is written on a four-part staff (Soprano, Alto, Tenor, Bass) with a treble clef and a 3/4 time signature. The notes are: Measure 1: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 2: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 3: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 4: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 5: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a). The lute line is written on a single staff with a treble clef and a 3/4 time signature. The notes are: Measure 1: G, A, B; Measure 2: C, D, E; Measure 3: F, G, A; Measure 4: B, C, D; Measure 5: E, F, G. Above the vocal staff, there are five bar lines with a '5' above the fifth bar line. Above the lute staff, there are five bar lines with a '3' above the first bar line.

Lieff uut- ver- co- ren Lief trium- phant, wiens liefd te

The second system of the musical score consists of five measures. The vocal line is written on a four-part staff (Soprano, Alto, Tenor, Bass) with a treble clef and a 3/4 time signature. The notes are: Measure 1: Soprano (e), Alto (e), Tenor (e), Bass (e); Measure 2: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 3: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 4: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 5: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a). The lute line is written on a single staff with a treble clef and a 3/4 time signature. The notes are: Measure 1: G, A, B; Measure 2: C, D, E; Measure 3: F, G, A; Measure 4: B, C, D; Measure 5: E, F, G. Above the vocal staff, there are five bar lines with a '10' above the fifth bar line. Above the lute staff, there are five bar lines with a '3' above the first bar line.

vo- ren mijn hart door- brant. Eer ic an- schou- we

The third system of the musical score consists of six measures. The vocal line is written on a four-part staff (Soprano, Alto, Tenor, Bass) with a treble clef and a 3/4 time signature. The notes are: Measure 1: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 2: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 3: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 4: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 5: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a); Measure 6: Soprano (a), Alto (a), Tenor (a), Bass (a). The lute line is written on a single staff with a treble clef and a 3/4 time signature. The notes are: Measure 1: G, A, B; Measure 2: C, D, E; Measure 3: F, G, A; Measure 4: B, C, D; Measure 5: E, F, G; Measure 6: A, B, C. Above the vocal staff, there are six bar lines with a '15' above the fifth bar line. Above the lute staff, there are six bar lines with a '3' above the first bar line.

u claer aen- schijn, weest my ghe- trou- we, vrijt my van pijn. En